

Олександр Бірюков

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного приватного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8911-3989>
mailto:alexbir@ukr.net

УДК 347.7 / 341.94

ТРАНСКОРДОННІ БАНКРУТСТВА І РЕКОДИФІКАЦІЯ: НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БАНКРУТСТВО

АНОТАЦІЯ. Банкрутство є однією з найскладніших сфер регулювання приватно-правових відносин. Відносини неспроможності з іноземним елементом потребують особливою уваги як з боку законодавця, так і органів правозастосування. У справах про транскордонну неспроможність судді стикаються з необхідністю вирішувати колізії правопорядків щодо компетентного суду та застосовуваного права, а також і колізії прямо не пов'язаних з банкрутством. Такими відносинами є договірні, фінансові, корпоративні і, навіть, сімейні та трудові.

У результаті останньої масштабної реформи, що завершилась прийняттям Кодексу України з процедур банкрутства, зроблено значний крок на шляху наближення відповідного законодавства до міжнародних стандартів у межах євроінтеграції. Сьогодні оновлений Цивільний кодекс має стати базою для подальшого розвитку цієї вузької сфери національного законодавства. Водночас залишаються окремі елементи національного законодавства про банкрутство, що потребують подальшого удосконалення з урахуванням рекомендацій щодо будування ефективної системи розв'язання боргів приватних осіб.

На сучасному етапі оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства у сфері банкрутства пропонується узгодити правила і процедури з розв'язання колізій правопорядків з положеннями законодавства про міжнародне приватне право.

У статті аналізується сучасний стан розвитку законодавства України про транскордонні банкрутства в контексті удосконалення регулювання у сфері міжнародного приватного права. Автор статті доходить висновку про те, що у процесі імплементації положень нового Цивільного кодексу загальні положення міжнародного приватного права необхідно буде реалізовувати у спеціальному законодавстві. Це потребує урахування колізійних норм Регламенту ЄС 2015/848 про транскордонну неспроможність.

Автор обґрунтовує підхід, відповідно до якого Книга восьма "Міжнародне приватне право" проекту Цивільного кодексу України має стати основою для розширення механізмів колізійного регулювання у транскордонних справах про банкрутство, передбаченого у спеціальному законодавстві. У цьому контексті більш змістовного наповнення потребує визначення колізійної прив'язки *lex concursus*, що уточнюється судовою практикою в Європейському Союзі. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано подальший розвиток законодавства про банкрутство та сформульовано основні напрями наближення вітчизняного законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу у сфері вирішення колізій у транскордонних справах про банкрутство.

Ключові слова: визнання іноземного провадження; взаємність; неспроможність; публічний порядок; рекодифікація цивільного законодавства; транскордонні банкрутства; центр основних інтересів.

Сучасний розвиток приватного права в Україні безпосередньо пов'язаний з обранням євроінтеграційним курсом держави та необхідністю гармонізації національного законодавства з нормами і стандартами Європейського Союзу та положеннями міжнародних документів. Очевидно, це не має обмежуватись тільки змістовим удосконаленням положень законів для цілей формального виконання вимог щодо узгодження норм національного законодавства з *acquis communautaire* Європейського Союзу та положеннями міжнародних документів. Важливим у цьому процесі є перегляд базових основ цивільного законодавства з метою підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин, зокрема, у сфері неспроможності. У цьому полягає актуальність цього дослідження.

Так сталося, що в період розробки чинного Цивільного кодексу України¹ (далі – ЦК України) та Закону “Про міжнародне приватне право”² (далі – Закон про МПрП) не існувало наукових праць, які містили б пропозиції з вирішення колізій правопорядків у відносинах неспроможності з іноземним елементом. Зазначена *наукова тематика не була достатньо дослідженою*; тільки невелика кількість науковців звертались до цієї специфічної сфери регулювання проблем заборгованості, в яких присутній іноземний елемент. Дослідження щодо вирішення проблем заборгованості із використанням процедур банкрутства у транскордонних справах досліджували М. Вербіцька, В. Панченко, Ю. Грищенко, А. Яновицька, Р. Поляков та ін.

У 2008 і 2013 рр., ще до введення специфічних процедур розв'язання проблем у транскордонних справах про банкрутство у чинне законодавство України, вийшли друком дві монографічні праці, підготовлені за результатами проведених дисертаційних досліджень, присвячених вивченню механізмів вирішення колізій правопорядків у транскордонних справах про банкрутство, – це докторська дисертація О. Бірюкова (“Транскордонні банкрутства і міжнародне приватне право”)³ і кандидатська дисертація І. Новосельцева (“Транскордонна неплатоспроможність у міжнародному приватному праві”)⁴. Пізніше О. Стахєєва-Боговик присвятила кандидатську дисертацію (“Транскордонна неспроможність: правова категорія ‘центр основних інтересів боржника’”)⁵ дослідженню проблематики одного з ключових

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

² Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

³ О Бірюков, ‘Транскордонні банкрутства і міжнародне приватне право’ (дис д-ра юрид наук, 2010).

⁴ І Новосельцев, ‘Транскордонна неплатоспроможність у міжнародному приватному праві’ (дис канд юрид наук, 2012).

⁵ О Стахєєва-Боговик, ‘Транскордонна неспроможність: правова категорія “центр основних інтересів боржника”’ (дис канд юрид наук, 2015).

чових аспектів колізійного регулювання відносин неспроможності з іноземним елементом – концепції центру основних інтересів. У цих наукових працях автори зачіпали проблематику у сфері транскордонної неспроможності як цілісної і пов'язаної з колізійним регулюванням системи, що використовує правовий інструментарій міжнародного приватного права і законодавства про банкрутство.

Метою цього дослідження є вивчення сучасного стану застосування норм і процедур щодо розгляду справ про банкрутство, пов'язаних з іноземним провадженням, і визначити напрями подальшого удосконалення чинного у цій сфері законодавства в контексті рекодифікації цивільного законодавства.

У процесі проведення дослідження було встановлено, що законодавство у сфері розгляду транскордонних справ про банкрутство, пов'язаних з іноземними такими провадженнями, є рамковим, що є недостатнім для ефективного вирішення проблем заборгованості боржника, який веде свою економічну діяльність чи має майно на території кількох держав. В Україні не напрацьовано достатньої судової практики застосування норм щодо здійснення проваджень у справах про банкрутство у кількох провадженнях. Водночас розгляд кількох справ такої категорії в національних судах показав те, наскільки складно застосовувати колізійні й матеріально-правові норми в цій специфічній сфері регулювання відносин неспроможності з іноземним елементом.

Обраний Україною шлях до набуття членства у Європейському Союзі потребує продовження гармонізації законодавства про міжнародне приватне право з положеннями актів ЄС у сфері неспроможності.

Сучасний розвиток законодавства України про транскордонні банкрутства

Банкрутство сьогодні є важливим елементом ефективної системи розв'язання майнових проблем учасників світової торгівлі, оскільки за допомогою юридичних процедур вирішення проблем заборгованості приватні особи розв'язують їхні часто тимчасові майнові проблеми. Реформа законодавства про банкрутство в багатьох країнах світу відбувається практично постійно.

Законодавство про транскордонне банкрутство є однією з найбільш динамічних сфер правового регулювання відносин у приватно-правовій сфері. Це зумовлено не тільки усвідомленням необхідності пристосування діючого законодавства до швидко змінюваної ситуації в економіці кожної країни світу, а й природними явищами, притаманними глобальному світу – зближенням правових систем країн світу.

Визначення країни, яка має юрисдикцію стосовно встановлення факту неспроможності боржника, є першим і найбільш важливим питанням у транскордонних справах про банкрутство. Визначення міжнародної підсудності має велике значення для розгляду таких справ.

В Україні положення про транскордонні банкрутства існують у чинному законодавстві з 2013 р. Розробники розділу IX Закону “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”⁶ ставили за мету врахувати сучасні тенденції розвитку європейського приватного права. Основною для положень закону, присвяченого розгляду справ про банкрутство, пов’язаних з іноземними провадженнями в аналогічних справах, став Модельний закон ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність⁷.

Відтоді в країні існує правова база для вирішення проблем заборгованості боржників у справах про банкрутство, порушених у кількох юрисдикціях. Це створює належні умови для вирішення проблем заборгованості іноземних компаній, що ведуть бізнес в Україні, і допомагають українським боржникам і кредиторам бути впевненими в разі появи тимчасових проблем з бізнесом за кордоном.

Поява Кодексу України з процедур банкрутства⁸ (далі – КУЗПБ), що ґрунтуються на Модельному законі ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність⁹, який містить загальновизнані стандарти у цій сфері, стала значним кроком на шляху гармонізації національного законодавства до права Європейського Союзу. Законодавство про банкрутство містить процедури визнання іноземних проваджень, співпраці судів та арбітражних керуючих, а також передбачає належний захист інтересів кредиторів і боржників у сфері вирішення проблем заборгованості. Водночас існуюча достатньо невелика практика застосування положень чинного у цій сфері законодавства в українських судах свідчить про те, що ці механізми не повною мірою виконують свою роль, поки що не сприяють налагодженню співробітництва між судами у такій категорії справ¹⁰.

Транскордонна неспроможність у міжнародному приватному праві

Банкрутство за сферою регулювання і механізмами, що використовуються для розв’язання проблем заборгованості, належить до сфери приватного права. У чинному ЦК України містяться визначальні засади регулювання відносин неспроможності з іноземним елементом. У разі виникнення колізій правопорядків застосовуються колізійні норми міжнародного приватного права.

⁶ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440.

⁷ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation (United Nations, 2014) <<https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/1997-model-law-insol-2013-guide-enactment-e.pdf>> (accessed 27.04.2026).

⁸ Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 № 8060. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74.

⁹ У цій статті автор використовує термін “неспроможність” у розумінні, як він відомий у європейському праві і міжнародних документах.

¹⁰ Олександр Бірюков, ‘Розгляд транскордонних справ про банкрутство в Україні: складнощі і перспективи’ [2017] 11–12 Юридика України 63–72.

Транскордонне банкрутство характеризується такою ознакою, як наявність кількох проваджень викритих у різних юрисдикціях (справи з множинними провадженнями), де боржник веде свою діяльність або знаходяться активи боржника. Основними проблемами є визначення компетентного суду, застосовного права, а також визнання та наслідків іноземних процедур неплатоспроможності. У сучасній доктрині ці питання вирішуються шляхом поєднання принципів універсальності та територіальності¹¹, що віддзеркалені у Регламенті ЄС 2015/848 про провадження у справах про неспроможність¹². Складність розгляду такої категорії судових справ полягає в тому, що в них наявний іноземний елемент.

Особливістю транскордонних справ про визнання приватної особи неспроможною чи банкрутом є те, що майно боржника знаходиться на території щонайменше двох країн або економічна діяльність ведеться за межами країни реєстрації компанії. Доволі часто іноземний елемент у такій категорії справ виявляється у тому, що стосовно боржника порушено кілька судових проваджень про визнання його неспроможним чи банкрутом у більше ніж одній юрисдикції. У справах з множинними провадженнями складнощі з розв'язанням конфліктів здебільшого пов'язані з конфліктом процесуальних норм національних законів про банкрутство.

За своєю спрямованістю предметом регулювання відносин у справах про транскордонне банкрутство є міжнародна підсудність з метою розв'язання колізій правових порядків у справах з множинним провадженням. Основними механізмами у таких справах є визнання іноземного провадження, визнання іноземного керуючого, співробітництво (співпраця), судова допомога (судові доручення) і координація. Упевнені, ці положення потребують більшої деталізації у процесуальному законодавстві.

Визнання іноземного судового провадження у справі про банкрутство, порушеного в іншій державі, є основою для забезпечення співробітництва суддів з метою передусім забезпечення координації дій у провадженнях зі справи про банкрутство. Очевидно, такий механізм за своєю природою є частиною міжнародного приватного процесуального права (міжнародного цивільного чи транскордонного процесу), яке в сучасній доктрині визнається складовою законодавства про міжнародне приватне право¹³. У науковій літературі використовуються такі конструкції, як міжнародне приватне процесуальне право (*International Civil Procedure Law*¹⁴) або глобальний цивільний процес (*Global Civil Procedure Law*¹⁵).

¹¹ Більше про це див.: Олександр Бірюков, Наука про банкрутство: вибрані праці (Алерта 2024) 562.

¹² Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/848/oj/eng>> (accessed 27.04.2026).

¹³ А Довгерт, В Кисіль (ред), *Міжнародне приватне право: підручник* (2-ге видання, Алерта 2014) 656.

¹⁴ D Campbell, C Campbell (eds), *International Civil Procedure* (Second Edition, Juris Publishing 2011) 802.

¹⁵ Alyssa King, 'Global Civil Procedure' [2021] 62(1) Harvard International Law Journal 223–293.

Згідно з відповідними положеннями спеціального закону у сфері банкрутства – КУзПБ – зазначена процедура має застосовуватись з урахуванням принципу взаємності та відповідно до застереження про публічний порядок. Згодом судова практика в Україні показала складність застосування норм щодо визнання іноземного провадження у справі про банкрутство у зв'язку з буквальним трактуванням відповідних приписів закону у конкретних справах.

У міжнародному приватному праві взаємність виступає важливим принципом, на якому базується міжнародне співробітництво. У приватноправових відносинах взаємність застосовується з метою полегшення застосування національними судами норм іноземного права і для цілей сприяння налагодженню ефективної співпраці між державами в міжнародному торговельному обороті.

Міжнародні документи, присвячені банкрутству, не містять рекомендацій щодо обов'язкового передбачення у законах про банкрутство положення про взаємність як необхідної умови для визнання іноземного судового провадження. Водночас цей принцип згадується у Регламенті 2015/848 про процедури неспроможності та Модельному законі ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність.

В Україні така ситуація ускладнюється ще й тим, що положення про взаємність містяться у двох законах – у Законі про МПрП та законі у сфері банкрутства – КУзПБ. Okремо зазначимо, що цей загальний принцип міжнародного приватного права викладений у зазначених законах дещо по-різному. Важливо зауважити, що в законі про міжнародне приватне право законодавець здійснив спробу нейтралізувати можливі негативні наслідки використання взаємності у процесі прийняття рішення щодо застосування іноземного права.

Схожа ситуація існує й стосовно застереження про публічний порядок. У законі про міжнародне приватне право обрано нейтральне визначення публічного порядку, а в законодавстві про банкрутство дозволяється судді відмовитись від застосування українського законодавства щодо міжнародних аспектів банкрутства на тій підставі, що їх застосування (норм українського законодавства) суперечить публічному порядку, суверенітету та основним принципам законодавства України (ч. 4 ст. 97 КУзПБ)¹⁶. Важливо зазначити, що згідно зі спеціальним законодавством у сфері застосування норм іноземного права в Україні – Законом про МПрП – відмінність систем регулювання в різних країнах не може бути підставою для відмови у застосуванні на території України норм іноземного законодавства (ч. 2 ст. 12).

¹⁶ Alyssa King, 'Global Civil Procedure' [2021] 62(1) Harvard International Law Journal 223–293.

Відмова у визнанні іноземного провадження у справах про банкрутство, що розглядались у національних судах¹⁷, обґрунтовувалась, зокрема, з посиланням на положення КУзПБ щодо взаємності й застереження про публічний порядок. Це порушило питання щодо коректності застосування цих важливих засад міжнародного приватного права. Тож одним із напрямів удосконалення спеціального законодавства про транскордонні банкрутства може стати узгодження положень зазначеного закону з визначенням цих правових категорій, наведених у законодавстві про міжнародне приватне право.

Складність розгляду таких справ підвищується, коли в ній присутній іноземний елемент, оскільки успішність вирішення колізій має забезпечуватись, серед іншого, й координацією дій суддів і призначених адміністраторів у судових провадженнях, відкритих у різних юрисдикціях.

Визнання приватної особи неспроможною чи банкрутом у кількох юрисдикціях створює певні складнощі, серед яких поширеними є такі: іноземні кредитори можуть не отримати належний захист своїх інтересів; майно боржника, що знаходиться на території іншої країни, може не увійти у конкурсну масу; можуть бути обмежені повноваження адміністраторів, призначених в іноземному провадженні у справі про банкрутство; в різних юрисдикціях можуть бути обрані різні процедури, якими традиційно є реорганізація чи ліквідація, або обрані інші невідомі в інших країнах способи врегулювання заборгованості в межах законодавства про банкрутство¹⁸. Успішність вирішення колізії правопорядків прямо впливає на здатність забезпечити співпрацю і координацію дій суддів і призначених адміністраторів у судових провадженнях, відкритих у різних юрисдикціях¹⁹.

Відмова у визнанні іноземного провадження на підставі відсутності взаємності не дозволяє застосовувати інші механізми, що містяться у міжнародних документах, а також передбачені у чинному КУзПБ. У таких випадках також не можуть бути використані звичайні механізми, що входять до міжнародного цивільного процесу – це надання судової допомоги, виконання судових доручень іноземного суду тощо. Це є тією частиною міжнародного приватного права, що входить до тексту Закону про МПрП з назвою міжнародний цивільний процес і міститься у кількох розділах – у розділі XI “Провадження у справах за участю іноземних осіб”, розділі XII “Підсудність та виконання іноземних судових доручень” і розділі XIII “Визнання та виконання рішень іноземних судів”.

Хоча зазначені механізми з розгляду справ про банкрутство загалом відповідають рекомендаціям, що передбачені в міжнародних документах, зокрема в Модельному законі ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність, однак сучасна практика їх застосування в Україні (відома спра-

¹⁷ Йдеться про справу № 914/207/15: Постанова Вищого господарського суду України від 30 червня 2015 р. у справі № 914/207/15 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/46349674>> (дата звернення 27.04.2026).

¹⁸ Бірюков (н 3) 471.

¹⁹ Новосельцев (н 4) 200.

ва № 914/207/15²⁰) свідчить про те, що ці положення спеціального закону у сфері неспроможності потребують удосконалення. На нашу думку, це має відбутись шляхом передбачення згаданих вище механізмів розв'язання колізій у судових провадженнях у справах про банкрутство, які мають відповідати загальним засадам міжнародного цивільного процесу. Зокрема, це можна здійснити шляхом деталізації процесуальних норм законодавства про банкрутство з посиланням на відповідні норми профільного закону – Закону про МПрП. Саме положення цих законів – міжнародна підсудність і розгляд справ у множинних провадженнях – застосовуються у транскордонних справах про банкрутство.

Колізійні норми щодо відносин, пов'язаних з неспроможністю

Як зазначалось вище, банкрутство є однією з найменш гармонізованих сфер приватного права – кожна країна обирає свою модель розв'язання проблем критичної заборгованості з особливими правилами та процедурами. Загальні колізії правопорядків у справах, де наявний іноземний елемент, розв'язуються відповідно до Закону про МПрП. Процедурні аспекти розгляду справ про банкрутство, в яких стосовно боржника ініційовано чи порушено справу про визнання його неспроможним чи банкрутом у кількох юрисдикціях, передбачені у спеціальному законі у сфері неспроможності – КУзПБ.

У транскордонних справах про банкрутство важливим є визначення права, що має застосовуватись при вирішенні проблем заборгованості особи, що веде економічну діяльність на території більш ніж однієї країни. Розв'язання таких проблем має здійснюватися відповідно до права держави, в якій порушено судове провадження у справі про банкрутство. Відповідно до положень Регламенту ЄС 2015/848 про процедури неспроможності *lex concursus* визначає вибір не тільки умов порушення справи, розгляду та припинення провадження, а й устанавлює правові наслідки порушення провадження у справі для всіх учасників таких правовідносин. Зазначимо, ця колізійна прив'язка дає змогу в багатьох випадках уникнути або щонайменше зменшити випадки виникнення колізій конфліктуючих систем банкрутства у транскордонних справах.

Відносини, пов'язані з неспроможністю особи погасити борги, регулюються нормами законодавства про банкрутство, однак у справах про транскордонні банкрутства зазвичай виникають інші колізійні питання, які є у прямій залежності від характеру правовідносин між неспроможною особою і кредиторами. Наприклад, це можуть бути відносини між працівниками та підприємством-боржником.

Необхідно зауважити, що транскордонні справи про банкрутство є надзвичайно складними, виходячи з того, що в такій категорії справ збігаються

²⁰ Більше про зазначену судову справу див.: Бірюков (н 10).

різні майнові інтереси, які базуються на різних за своєю суттю правових відносинах. Як результат, проблеми виявляються багатограними і складними для розв'язання, а при розгляді справи про визнання боржника неспроможним виконати свої майнові зобов'язання, може виникати необхідність застосовування норм інших сфер законодавства.

У справах про банкрутство предметом вивчення є різні правові відносини, які є об'єктом регулювання різних сфер законодавства. Це і корпоративні відносини, і відносини із випуску цінних паперів, трудові відносини, право власності на рухоме і нерухоме майно та ін. Іноземний елемент може бути присутній й у цих правових відносинах, пов'язаних з розв'язання майнових проблем шляхом визнання особи неспроможною чи банкрутом. Зрозуміло, що *lex fori concursus* не може бути єдиною колізійною нормою, яка розв'язує колізію шляхом відсилання до компетентного порядку у випадках транскордонних банкрутств.

Передбачити усі можливі форми прояву іноземного елемента в комплексі відносин, пов'язаних з неспроможністю, складно. Однак для з'ясування можливості застосування окремих колізійних норм у випадку конфлікту норм законодавства в майнових відносинах із заборгованості, коли ініціюється порушення провадження у справі про банкрутство, доречно дати огляд окремих прив'язок, відомих у міжнародному приватному праві.

Відомо, що у відносинах неспроможності невиконання цивільно-правового договору стає підставою для порушення справи про банкрутство. Крім того, в таких справах можуть бути оскаржені окремі договори з визнанням їх недійсними. Розгляд таких заяв, як правило, відбувається у межах процедури банкрутства.

У договірному праві найпоширенішою прив'язкою є *lex loci actus*, яка відсилає до правопорядку країни місця вчинення цивільно-правового акта. Іншою важливою колізійною прив'язкою в договірному праві є *lex loci contractus*. Залежно від виду цивільно-правового акта місце вчинення акта у відповідному законі може бути конкретизовано, наприклад щодо договорів застави, оренди тощо. Як приклад можна послатися на прив'язку *lex venditoris* – відсилання відбувається до закону країни місця знаходження продавця, яким може виявитися неспроможна особа. Прив'язка, що відсилає до закону місця виконання зобов'язання (*lex loci solutionis*), як правило, застосовується до договорів, за якими здійснюється поставка товарів чи послуг.

Серед інших цивільно-правових договорів, що можуть бути предметом розгляду за правилами, на яких ґрунтується транскордонне банкрутство, можуть бути такі: купівлі-продажу, дарування, ренти, довічного утримання (догляду), найму (оренди), позички, підяду, про надання послуг, перевезення, транспортного експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісії, управління майном, позики, кредитування, банківського вкладу (де-

позиту) й банківського рахунку, факторингу, ліцензійний договір, комерційної концесії, застави та поруки.

*Рекодифікація та її вплив на подальший розвиток законодавства
про банкрутство*

В Україні триває процес рекодифікації цивільного законодавства, що відкриває нові можливості для вдосконалення правового регулювання у сфері транскордонної неспроможності. Відомо, що розробники проєкту нового ЦК України ставили за мету врахувати сучасні тенденції розвитку європейського приватного права. Маючи намір інтегруватися в європейський правовий простір, особливо актуальною є гармонізація законодавства України з актами ЄС²¹.

Новий ЦК України після прийняття стане основою для удосконалення спеціального закону, який більше врахував би європейське законодавство, серед яких найважливішим є Регламент ЄС 2015/848. Йдеться передусім про норми вирішення у транскордонних справах про банкрутство проблем застосовного права щодо речових прав (ст. 11) і права власності щодо нерухомого майна (ст. 8), зарахування зустрічних вимог (ст. 9), розрахунки на фінансових ринках (ст. 12), трудових контрактів (ст. 13) та ін. Саме такі правила викладені у Регламенті 2015/848 про процедури неспроможності. Сьогодні цей документ є основним консолідованим нормативним актом прямої дії на території Європейського Союзу.

Успішна рекодифікація з прийняттям оновленого ЦК України здатна стати концептуальною основою для удосконалення законодавства про транскордонну неспроможність, який регламентуватиме питання співробітництва суддів і адміністраторів у справах про банкрутство, координації проваджень і забезпечення прав національних та іноземних кредиторів. Такий підхід уможливить уникнути колізій і звузить сферу застосування колізійних норм. Крім того, вирішення наведених вище проблем у сфері вирішення транскордонних проблем заборгованості шляхом внесення змін і доповнень до процесуального законодавства ще стане підставою для формулювання змін і до законодавства про судоустрій.

Виконання таких завдань дасть змогу Україні швидше інтегруватися до європейської системи вирішення колізій у справах про транскордонну неспроможність, забезпечити ефективне врегулювання таких випадків і сприятиме розвитку сучасної економіки, в якій вирішення проблем заборгованості боржника, який зіткнувся з фінансовими труднощами буде простим і зрозумілим. Оновлений ЦК України повинен стати методологічною основою для прийняття спеціального закону про транскордонну неплатоспроможність.

²¹ А Довгерт, О Бірюков, 'Транскордонні банкрутства та рекодифікація цивільного законодавства України' [2022] 4 Вісник Національної академії правових наук України 111–128.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ. Наведений вище аналіз міжнародних механізмів щодо розв'язання колізій юрисдикцій, у яких порушено чи мають бути порушені провадження у справі про банкрутство особи, у контексті рекодифікації вказує на те, що наступним кроком реформи відповідної сфери законодавства має стати узгодження норм і процедур щодо транскордонних банкрутств з положеннями проєкту Книги восьмої нового ЦК України.

Загалом чинний КУЗПБ відповідає загальним засадам регулювання відносин заборгованості, наведених у міжнародних документах. Зазначений закон також містить відомі у світі процедури розгляду справ про банкрутство, порушених стосовно боржника в кількох юрисдикціях. Такими процедурами є визнання іноземного провадження, співпраці суддів та адміністраторів, призначених у справах про банкрутство, а також координації дій у таких провадженнях.

У результаті проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки і рекомендації:

1. На наступному етапі розвитку законодавства про банкрутство в контексті рекодифікації, після прийняття нового ЦК України, є потреба в більш змістовному наповненні визначення колізійної прив'язки *lex concursus*²². Судова практика в ЄС має бути обов'язково врахована. Це дасть змогу в законі чітко визначити, що розгляд справи про банкрутство має розглядатись за правом держави, в якому порушено судові провадження. Це відповідатиме найкращим інтересам місцевих кредиторів у транскордонній справі про банкрутство.

2. Існуюча судова практика в Україні підтверджує те, що відмова у визнанні іноземного провадження на підставі відсутності взаємності та застереження про публічний порядок не дає змоги застосовувати інші правові механізми, що передбачені у КУЗПБ. Йдеться про судову допомогу та судові доручення.

Враховуючи неоднозначне застосування зазначених таких правових категорій, наведених у спеціальному законі, потребує їх узгодження з положеннями законодавства про міжнародне приватне право. Водночас іншим способом вирішення цієї проблеми може стати повне виключення відповідних положень із КУЗПБ, а в судах застосовувати відповідні положення, що є частиною Закону про МПРП.

3. Потребують також перегляду та модернізації і норми чинного законодавства, присвячені процесуальним аспектам провадження у справі про банкрутство, зокрема положення щодо надання судової допомоги та виконання судових доручень. Ці положення КУЗПБ мають бути розширені у загальному процесуальному законодавстві, а саме в Господарському процесуальному кодексі України.

²² Більше про прив'язку *lex concursus* і зміст концепції “центру основних інтересів” див.: Стахєєва-Боговик (н 5).

Українське законодавство у сфері неспроможності не містить деталізованих норм і процедур щодо вирішення колізій у транскордонних справах про банкрутство. Певна фрагментарність правового регулювання ставить учасників відповідних правовідносин у залежність від судового розсуду.

4. За своєю спрямованістю предметом регулювання відносин у справах про транскордонне банкрутство є визначення міжнародної підсудності та розв'язання колізій правових порядків у справах з множинними провадженнями. Основними механізмами в таких справах є визнання іноземного провадження, визнання іноземного керуючого, співробітництво (співпраця), судова допомога (судові доручення) і координація. Упевнені, ці положення потребують більшої деталізації у процесуальному законодавстві.

Відмова у визнанні іноземного провадження у справах про банкрутство, що розглядались у національних судах, обґрунтовувалась, зокрема, з посиленням на положення КУЗПБ щодо взаємності й застереження про публічний порядок, що підняло питання коректності застосування цих важливих засад міжнародного приватного права. Враховуючи це, одним із напрямів удосконалення спеціального законодавства про транскордонні банкрутства може стати узгодження положень зазначеного закону з визначенням цих правових категорій, наведених у законодавстві про міжнародне приватне право.

Виконання зазначених завдань стане значним кроком у наближенні законодавства про міжнародний цивільний процес і процесуального законодавства, зокрема, тієї її частини, що називається конкурсний процес, до міжнародних стандартів, а застосування норм цієї сфери законодавства наблизить до найкращої світової практики. Результатом стане зміна практики відмови у визнанні іноземного провадження у справах про банкрутство на основі недостатньо обґрунтованих підстав, а визнання іноземних проваджень у справах про банкрутство сприятиме налагодженню ефективного співробітництва судів і призначених адміністраторів у транскордонних справах. Для реалізації зазначених завдань особливе значення може мати рекодифікація цивільного законодавства та оновлення ЦК України як фундаменту для подальшого розвитку спеціального правового регулювання.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Biryukov O, *Nauka pro bankrutstvo: vybrani pratsi* (Alerta 2023) (in Ukrainian).

Edited books

2. Campbell D, Campbell C (eds), *International Civil Procedure* (Second Edition, Juris Publishing 2011).
3. Dovgert A, Kysil V (red), *Mizhnarodne pryvatne pravo: pidruchnyk* (2-he vydannia, Alerta 2014) (in Ukrainian).

Journal articles

4. King A, 'Global Civil Procedure' [2021] 62(1) Harvard International Law Journal 223–293.
5. Biryukov O, 'Rozghliad transkordonnykh sprav pro bankrutstvo v Ukraini: skladnoshchi i perspektyvy' [2017] 11–12 Yurydychna Ukrainy 63–72 (in Ukrainian).
6. Dovgert A, Biryukov O, 'Transkordonni bankrutstva ta rekodyfikatsiia tsyvilnoho zakonodavstva Ukrainy' [2022] 4 Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 111–128 (in Ukrainian).

Theses

7. Biryukov O, 'Transkordonni bankrutstva i mizhnarodne pryvatne pravo' (dys d-ra yuryd nauk, 2010) (in Ukrainian).
8. Novoseltsev I, 'Transkordonna neplatospromozhnist u mizhnarodnomu pryvatnomu pravi' (dys kand yuryd nauk, 2012) (in Ukrainian).
9. Stakhieieva-Bohovyk O, 'Transkordonna nespromozhnist: pravova katehoriia "tsentr osnovnykh interesiv borzhnyka"' (dys kand yuryd nauk, 2015) (in Ukrainian).

Oleksandr Biryukov

CROSS-BORDER BANKRUPTCIES AND RECODIFICATION: A NEW STAGE IN THE DEVELOPMENT OF BANKRUPTCY LEGISLATION

ABSTRACT. Bankruptcy is one of the most complex areas of regulation of private law relations. Insolvency relations with a foreign element require special attention from both the legislator and law application institutions. In cases of cross-border insolvency, judges are faced with the need to resolve conflicts of law regarding the competent court and the applicable law, as well as conflicts not directly related to insolvency. Such relations are contractual, financial, corporate, and even family and labor.

As a result of the latest large-scale reform, which ended with the adoption of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, a significant step has been taken towards bringing the relevant legislation closer to international standards within the framework of European integration. Today, the modernized Civil Code should become the basis for the further development of this quite specific area of national legislation. However, there are still some elements of the national bankruptcy legislation that require further improvement, taking into account the recommendations for building an effective system for resolving private persons' debts.

At the current stage of updating (recodification) of civil legislation, it is proposed to harmonize the relevant provisions of the law on bankruptcy with the provisions of the legislation on private international law.

The article analyzes the current state of development of the legislation of Ukraine on cross-border bankruptcies in the context of improving regulation in the field of private international law. The author of the article concludes that in the process of implementing the provisions of the new Civil Code, the general provisions of private international law will need to be implemented in special legislation. This requires taking into account the conflict of laws provisions of the EU Regulation 2015/848 on insolvency proceedings.

The author justifies the approach according to which Book Eight "Private International Law" of the draft Civil Code of Ukraine should become the basis for expanding the mechanisms of conflict regulation in cross-border bankruptcy cases, provided for in special legislation. In this context, the definition of the conflict binding *lex concursus*, which is specified by case law in the European Union, requires more substantive content. As a result of the research, the further development of bankruptcy legislation is substantiated and the main directions of approximation of domestic legislation to the norms and standards of the European Union in the field of conflict resolution in cross-border bankruptcy cases are formulated.

KEYWORDS: recognition of foreign proceedings; reciprocity; insolvency; public order; recodification of civil legislation; cross-border bankruptcies; center of main interests.